

KONVENTNÍ PEČETI SVATOJIŘSKÉHO A BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA V PRAZE

PETRA OULÍKOVÁ

Z výtvarného hlediska patří církevní pečeti k velmi zajímavému sfragistickému materiálu.¹ Je pro ně typické velké množství námětů, s kterým se nesetkáme u žádné jiné skupiny pečeti (panovnické, šlechtické, městské atd.). Ikonografickou pestrostí se vyznačují pečeti benediktinského řádu, nejstarší řeholní instituce křesťanské Evropy.

Primární úloha středověké pečeti byla v oblasti právní. Pečeť vyjadřovala vůli jejího majitele, souhlas s určitým právním pořízením. Jakožto stvrzovací prostře-

1 Základní informace k tomuto tématu najdeme např. Ewald, Wilhelm: Siegelkunde. In: Meinecke, Friedrich - Below, Georg: Handbuch des mittelalterlichen und neueren Geschichte. München - Berlin 1914; von Berchem, Egon: Siegel. Berlin 1918; Gumowski, Marian - Haisig, Marian - Mirucki, Sylwiusz: Sfragistyka. Warszawa 1960, s. 209-222; Kittel, Erich: Siegel. Braunschweig 1970, s. 413-421; Krejčíková, Jarmila: Výtvarná charakteristika církevní pečeti v přemyslovském státě 13. století. In: Umění 13. století v českých zemích. Příspěvky z vědeckého zasedání (2.-14. prosince 1981, Praha). Praha 1983, s. 547-562; Krejčíková, Jarmila - Krejčík, Tomáš: Úvod do české sfragistiky. Ostrava 1989, s. 59-71; týž: Poznámky ke středověkým církevním pečetím. In: Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity / Historie, č. 5, 1997, s. 5-24; týž: Pečeť v kultuře středověku. Ostrava 1998. Naposledy se církevním pečetím ve středověku věnoval: Glejtek, Miroslav: Středověká církevní pečeť. Pramen křesťanské ikonografie. Hradec Králové 2013 (zde další literatura).

Problematice novověkých církevních pečeti je věnována menší pozornost: Křivský, Pavel F.: O pečetích a erbech v řádě premonstrátském a cisterciáckém. Neubl. dipl. práce na FF UK. Praha 1946; Müller, Karel: Pečeti proboštů augustiniánského kláštera ve Fulneku od poloviny 17. století. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 42, 1988, s. 52; Křečková, Jitka - Nevimová, Petra: Pečeti proboštů a konventu premonstrátek v Chotěšově. Minulostí Západočeského kraje 38, 2003, s. 113-153.

Novověkou církevní sfragistikou se v současné době zabývá především Martina Bolom-Kotari (výběr literatury): Kotlíková, Martina: Pečeti brněnských dominikánů na listinách od konce první třetiny 15. století do doby rušení klášterů Josefem II. In: Kotlíková, M. - Plosová, J. (eds.): Ad laetitia. Studenti doc. Vladimíru Vašků k 75. narozeninám. Brno 2008, s. 33-53; táž: Carthusian Seals in the Early Modern Period (15th - 18th Century): Carthusians in Brno. In: Homza, M. - Kuchárska, V. - Kuzmová, S. - Rácová, N. (eds.): Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order (Analecta Cartusiana). Levoča - Salzburg 2008, s. 197-210; táž: Pečeti brněnských augustiniánů na listinách od konce první třetiny 15. století do doby rušení klášterů Josefem II. BMD 21, 2008, s. 37-69; táž: Pečeti představených a konventu premonstrátské mužské kanonie v Nové Říši od roku 1641 do konce 18. století. Dačický vlastivědný sborník VI, 2011, s. 157-163 a 177-182; táž: Pečeti moravských premonstrátů v letech 1436-1784. Sfragistika představených a konventů v kontextu jejich diplomatického materiálu. Disertační práce. Brno 2013; táž: Die Siegel der mährischen Prämonstratenser als Quelle zur Geschichte der Zirkarie. In: Ordenshistoriographie in Mitteleuropa: Gestaltung und Wandlung des institutionalen und persönlichen Gedächtnisses in der Frühen Neuzeit: Referate der gleichnamigen Tagung in St. Pölten von 22. bis 23. September 2014. Praha - St. Pölten 2015, s. 332-360.

dek se stala neodmyslitelnou součástí diplomatického materiálu (listin, mandátů, listů). Z právního hlediska mohla pečeť vlastnit buď fyzická osoba, nebo instituce. V případě církevních řádů to byl představený klášteřa (opat či abatyše, probošt) a konvent jakožto shromáždění řeholníků či kapitula. Jelikož benediktinské klášteřy patřily již od raného středověku k důležitým duchovním a kulturním centřům, byly nadány mnohými majetky, používaly pro nejrůznější právní pořizení pečeti.

Jak uvádí Erich Kittel, v případě starých říšských benediktinských klášteřů vystupoval zpočátku opat i konvent jednotně. Od 11. století se k právnímu pořizení používala pečeť opata, poté vlastní pečeť konventu. Impulsem většního používání konventních pečeti v rámci benediktinského řádu bylo nařizení papeže Řehoře IX. z roku 1235, které stanovilo, že všechny platné smlouvy uzavírané klášteřem musejí být opatřeny i pečeti daného konventu.² Odpovídá to ostatně i benediktinské tradici, neboť podle Regulí sv. Benedikta neměl opat v závažných věcech rozhodovat sám, nýbrž měl svolat k poradě všechny bratry, vyslechnout jejich názor a radu a teprve pak učinit rozhodnutí. Neznamená to však, že by před tímto datem neexistovaly konventní pečeti. Studium této problematiky znesnadňuje torzální dochování diplomatického a sfragistického materiálu. Chybějí listiny, popřípadě na nich přivěšené pečeti. Častokrát můžeme pouze zjistit nejstarší dochovaný otisk pečeti, nebo podle koroborace v listině nejstarší zmínku o existenci pečeti. Umělecká stránka, typ písma však mohou napovědět, že samotné pečetidlo bylo vyryto o mnoho desetiletí, dokonce i o jedno století dříve. Pro konventní pečeti je totiž typické jejich dlouhodobé používání. Důvodem k pořizení nového typáře mohla být jeho ztráta či zničení, nebo touha po reprezentaci, snaha vlastnit pečetidlo odpovídající novému uměleckému vkusu.

V českém prostředí se s nejstaršími listinami benediktinských klášteřů setkáváme na začátku 13. století. Ty byly ověřeny pouze pečeti přestaveného (Kladruby, benediktinky u sv. Jiří na Pražském hradě). Konventní pečeti byly zaváděny pravděpodobně od dvacátých až třicátých let 13. století.³ Souviselo to zejména se zvýšením právní sub-

2 Kittel, E.: Siegel, s. 414.

3 O benediktinských pečetích v Čechách např. Ostrowski, P. Josaphat: Erby zrušených klášteřů řádu sv. Benedikta v Čechách. In: Erbovní knížka na rok 1937, Praha 1937, s. 30–50; Stehlíková, Dana: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů do roku 1638. In: Hlaváček, Ivan – Bláhová, Marie (eds.): Milénium břevnovského klášteřa (993–1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách. Praha 1993, s. 173–195; Brych, Vladimír – Stehlíková, Dana (eds.): 1000 let klášteřa na Ostrově (999–1999), Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku. Věnováno první dámě české medievalistiky PhDr. Anežce Merhautové, DrSc. Praha 2003; Pavelková, Jindra: Exkurs in die Sphragistik der Benediktinerabtei in Rajhrad bis zu ihre Erhöhung zu Abtei. In: Bolom-Kotari, Martina – Zouhar, Jakub (eds.): Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europa et the Outset of the 21st Century. Hradec Králové 2012, s. 109–120; Oulíková, Petra: Pečeti benediktinského klášteřa sv. Jiří na Pražském hradě ve středověku. In: Jarošová, Markéta - Lomičková, Radka (eds.): Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu (=Opera Facultatis theologiae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XIV.). Praha 2013, s. 136–150; Oulíková, Petra: Sfragistické památky benediktinského řádu. Kap. VII.: In: Foltýn, Dušan – Klípa, Jan – Mašková, Pavlína – Sommer, Petr – Vlnas, Vít (eds.): Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300. Praha 2014, s. 372–379.

jeaktivity řeholních institucí. Nejstarší dochované pečeti pocházejí z kláštera v Třebíči a Vilémově. Pravděpodobně ze stejné doby pocházejí i pečetidla kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě a kláštera benediktinů v Břevnově.

Konventní pečeť kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě ve středověku

Kláster benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě patřil mezi významné církevní instituce v Čechách. U jeho vzniku stála na začátku sedmdesátých let 10. století Mlada, sestra Boleslava II., jež v Římě dostala od papeže souhlas k založení biskupství a ke vzniku prvního benediktinského ženského kláštera v Čechách. Benediktinky byly uvedeny ke staršímu kostelu sv. Jiří na Pražském hradě, který se tím stal chrámem konventním.

Svatojiřský klášter používal po celý středověk až do poloviny 16. století jeden typ konventní pečeti s vyobrazením patrona konventu i chrámu – sv. Jiří na koni. První dochovaný otisk konventní pečeti pochází až z relativně pozdní doby. Byl přivešen na listině, vydané abatýší Kunhutou a svatojiřským konventem roku 1305.⁴ První zmínku o přivešení konventní pečeti nalezneme na listině vydané abatýší Juditou (1264–1281) roku 1281.⁵ V koroboraci listiny je uvedeno přivešení pouze konventní pečeti, což nebývá tak obvyklé. Právní pořízení středověkých klášterů zpravidla ověřovala pečeť představeného (abatýše či opata) společně s pečeti konventní. Samostatně přivešené konventní pečeti však můžeme vidět i na dalších listinách, jejichž vydavatelem byl představený kláštera i konvent – např. listiny kláštera benediktinek v Teplicích z roku 1307 a 1344.⁶

Konventní pečeť svatojiřských benediktinek má z výtvarného hlediska pozdně románský charakter. Nepřízeň času, husitské války i zrušení kláštera v roce 1782, přečkal a až do současné doby se výjimečně dochoval typář této pečeti, jenž je zároveň nejstarším pečetidlem v Čechách. Má okrouhlý tvar o průměru 72 mm.⁷ [obr. 1] V pečetním poli je znázorněn sv. Jiří na koni. Světec je zachycen z frontálního pohledu, zatímco kůň cválá doprava. Jezdec si pravou rukou přidržuje meč u pasu. V levé ruce drží praporec, jehož žerď je zakončená křížkem. Opis je veden ve dvou řádcích. Pečeť je označena jako SIGILLVM SANCTI GeORGII eCCLeSIE De PRAGA - tedy jako pečeť kostela sv. Jiří v Praze. To by odpovídalo staršímu

4 Národní archiv (NA), fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (AZK), inv. č. 219 (ŘB sv. Jiří) – 30. 11. 1305. Recentně ke konventní pečeti (zde uvedena starší literatura): Oulíková, P.: Pečeti benediktinského kláštera sv. Jiří, s. 141–142, obr. 5 a 6 na s. 150; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 381, kat. č. VII.2, VII.3.

5 NA, AZK, inv. č. 213 (ŘB sv. Jiří) – 2. 2. 1281; Oulíková, P.: Pečeti benediktinského kláštera sv. Jiří, s. 137.

6 Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau bis zum Jahre 1500, ed. August Müller. Praha 1929, s. 5, Nr. 13 – Konventní pečeť reprodukována společně s listinou z roku 1307 je v roce 1969 vedená jako ztracená. Srov: Bílková, Libuše: Řád cisterciáků Osek 1207–1949, Katalog listin. Litoměřice 1969, s. 5, inv. č. 11.

Otisk z roku 1344 se nachází: Archiv Pražského hradu, fond Archiv metropolitní kapituly u sv. Víta, sign. 163 – VIII/1 – 15. 5. 1344.

7 NA, Sběrka pečeti, typářů a razítek, inv. č. 970 (SPR 377). Typář publikoval: Sedláček, Pavel. In: Gregorovičová, Eva (ed.): Poklady Státního ústředního archivu v Praze. Český a slovenský stát v dokumentech 1158–1990. Praha 2001, s. 19, č. k. 5.

typu konventní pečeti s titulem chrámu, používanému středověkými kláštery přibližně do první poloviny 13. století. U mladších typů (tzv. 2. typu) se setkáme s formulí *sigillum monasterii* nebo *sigillum conventus* – pečeť kláštera či konventu.⁸ Do vnitřní řádky popisu byla vyryta slova FLOS VIRGINITATIS (květ panenství). V popisu je použit unciiální tvar písmena „m“, který se objevuje na pečetech ke konci vlády Přemysla Otakara I. (tzv. V. typ pečeti Přemysla Otakara I., používaný od roku 1224).⁹ Z tohoto důvodu je možné datovat vznik typáře nejdříve do sklonku dvacátých let 13. století, spíše ještě později, do druhé čtvrtiny 13. století. Na nejstarších dochovaných listinách, jejichž vydavatelem byl svatojiřský klášter, přesně řečeno Anežka Přemyslovna, abatyše kláštera v letech 1200–1228, je totiž přivěšena pouze pečeť abatyše.¹⁰

Dosud se podařilo dohledat 14 otisků konventní pečeti svatojiřského kláštera pocházejících z let 1305–1560. K tomu můžeme minimálně připočítat pět dalších pergamenových listin, kde je konventní pečeť inzerována, avšak nedochována. Jde o relativně velké množství pečeti, odpovídající významu kláštera a stavu dochovaní jeho listinného materiálu.¹¹ Konventní pečeť bývá přivěšena jako tzv. volná pečeť na pergamenovém proužku či hedvábných tkanicích a je zhotovená z přírodního vosku. Pouze poslední dochovaný otisk z roku 1560 je z červeného vosku a je chráněn voskovou miskou.¹² [obr. 2]

Konventní pečeť kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě v novověku

Po polovině 16. století si řeholní instituce začínají pořizovat nový druh konventní pečeti, jenž odpovídá dobovému vkusu a výtvarnému pojetí. Rozměry pečeti se zmenšují, v hojnější míře se objevují heraldické motivy. Také benediktinky z Pražského hradu si pořídily nový druh konventní pečeti. Ten je prvně dochovaný na slibu poslušnosti a věrnosti, který přísahala abatyše Judita Eibenstolerová z Eibenstolu (1576–1600) pražskému arcibiskupovi a jeho následovníkům roku 1580, ačkoliv stála v čele svatojiřského kláštera již od roku 1576.¹³

---

8 Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 173–174.

9 Čarek, Jiří: O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova. Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy, díl VIII., Praha 1938, s. 12, 41.

10 Jde o pečeť přivěšenou na listině z doby kolem 1200 a nedochovanou pečeť inzerovanou v listině z roku 1227. CDB II. č. 15, s. 11; CDB II. č. 378, s. 418–423. K pečeti abatyše Anežky Přemyslovny, nejstarší dochované pečeti představené kláštera v Čechách. Srov. Krejčíková, J. – Krejčík, T.: Úvod do české sfragistiky, s. 62; Stehlíková, Dana: In: Svatá Anežka Česká – princezna a řeholnice, katalog, kolektiv autorů. Praha 2011, s. 146–147, č. k. 80a; Oulíková, P.: Pečeti benediktinského kláštera sv. Jiří, s. 137, s. 142, obr. 1 na s. 149.

11 Archivům zrušených klášterů je věnována řada článků, např. Beránek, Karel: Péče o archivy zrušených řeholních institucí. Sborník archivních prací 38, 1988, s. 527–541; Bastl, Ondřej: Knihy a listiny zrušeného svatojiřského kláštera. Documenta Pragensia XXIII, 2004, s. 187–223.

12 NA, AZK, inv. č. 362 (ŘB sv. Jiří) – 17. 5. 1560.

13 NA, fond Archiv pražského arcibiskupství – L, inv. č. 118 (nedatováno, vydáno 1580, nemá koroboraci)

Na pergamenové listině není však přivěšena osobní pečeť abatyše, jak tomu bývá u pozdějších přísah svatojiřských představených, ale konventní pečeť klášteřa. Z celé konventní pečeti se však dochovalo pouze torzo otisku z červeného vosku. Je na něm patrna část stočeného ocasu draka a snad část těla koně sv. Jiří. V úplnosti se druhý typ konventní pečeti dochoval na papírové listině vydané roku 1591.¹⁴ Jako ověřovací prostředek užívala Judita Eibenstolerové z Eibenstolu opět konventní pečeť přitíštěnou pod papírovým krytem. V dvouřádkovém opise pečeti provedeném humanistickou majuskulou je uvedeno, že jde o tzv. menší pečeť – *sigillum minus* – kostela sv. Jiří v Praze (SIGILLV . MINVS . SANCTI . GEORGII . ECCLESIE . DE . PRAGA // ROSA . VIRGINI/TATIS . Pečeť okrouhlého tvaru má menší rozměry než ta středověká. V průměru měří 48 mm. Drobné změny nastaly v opisu i v pečetním obrazu. Ve vnitřním řádku opisu byl kvítek panenský (FLOS VIRGINITATIS) nahrazen růží panenskou (ROSA VIRGINITATIS). Pečetní obraz stále ukazuje sv. Jiří na koni, obohaceného však o motiv zabíjeného draka. [obr. 3] Tento typ pečeti je doložen na dalších otiscích až do dvacátých let 18. století. V závislosti na diplomatickém materiálu bývá konventní pečeť buď přivěšena k pergamenovým listinám, nebo přitíštěna na papírové listiny (pod papírovým krytem i bez krytu). K pergamenovým listinám, privilegiím bývá pečeť přivěšena na hedvábných nitích, její otisk z červeného vosku je chráněn dřevěným pouzdrém.¹⁵ Na papírové listiny a listy přitiskává konventní pečeť jménem konventu převorka svatojiřského klášteřa. K tomu ještě připojuje svůj podpis. Vedle konventní pečeti bývá zpravidla přitíštěna i pečeť abatyše, rovněž podepsaná.¹⁶ V novověkém diplomatickém materiálu je tedy ověřovacím prostředkem nejen pečeť, ale i podpis jejího majitele.

Za abatyše Františky Heleny Pieroni z Galliana (1691–1720) je doložen další typ konventní pečeti. Pečetní obraz i opis zůstávají stejné, pouze velikost se zmenšila na 32 mm v průměru. Otisk této pečeti je znám v přitíštěné formě z roku 1710.¹⁷ Stejný exemplář najdeme přivěšený v dřevěném pouzdrě na artikulích zednického cechu v Třebenicích z roku 1725. Kromě konventní pečeti je k artikulím přivěšena i pečeť abatyše Isidory Konstancie Roudnické z Březnice (1722–1731) a pražského staroměstského cechu zedníků.¹⁸

14 NA, AZK, inv. č. 2571, č. 151, kart. 15 – 9. 3. 1591. V koroboraci uvedeno „nostro sigillo addito.“

15 Státní okresní archiv (dále SOKA) Litoměřice/Lovosice, fond Archiv města Třebenice, inv. č. 1, sign. L1 - 21. 10. 1652; ibidem, fond Archiv města Třebenice, inv. č. L3 - 17. 6. 1692; ibidem, fond Cech mlynářů Třebenice, sign. neuvědlena - 15. 7. 1692; ibidem, fond Cech mlynářů Třebenice, sign. L 1 - 20. 9. 1719.

16 Např. NA, AZK, inv. č. 2581, č. 1161, kart. 19 – 21. 9. 1635.

17 NA, AZK, inv. č. 2593, č. 8, kart. 23 – 16. 10. 1710; NA, AZK, inv. č. 2593, č. 14, kart. 23 – 25. 11. 1710; NA, AZK, inv. č. 2593, č. 59, kart. 23 – 10. 3. 1722.

18 SOKA Litoměřice/Lovosice, fond Cech zedníků, kameníků a pokrývačů Třebenice, sign. L 1 – listina z 9. 3. 1725.

Pro běžnější úřední agendu, na smlouvách menšího významu používal svatojiřský klášter signet. Signet konventní pečeti se objevuje přitíštěný společně s pečeti abatyše na jednom dokumentu a používá ho jménem celého konventu převorka svatojiřského kláštera. Pro menší plochu pečetního pole byla vhodná heraldická výzdoba. Signet proto již nenese vyobrazení patrona kláštera, ale jeho znak – heroldský kříž. Kříž je chápán jako heraldické znamení štítu sv. Jiří, které se prvně objevuje v Pasionálu abatyše Kunhuty z druhého desetiletí 14. století.¹⁹ Zde je také zachycena jeho barevnost – červený kříž na stříbrném pozadí.

V 17. a 18. století používal klášter sv. Jiří několik druhů signetů. Je pravděpodobné, že mnohé abatyše nechávaly pořádit po svém zvolení nový druh pečetního prstenu – signetu. Signety mají oválný tvar. Výtvarné řešení signetů bývá dvojí. Nad štítem se znamením kříže je buď knížecí koruna, nebo pouze nápis. Knížecí koruna poukazuje na titul kněžny-abatyše, kterým se představené svatojiřského kláštera honosily od poloviny 14. století. Tak např. na oválném signetu, kterým pečetila jménem celého konventu převorka Františka Helena Pieroni z Galliana v roce 1691, vidíme pouze štít s heroldským křížem a nad ním knížecí korunu.²⁰ [obr. 4] Signet konventu používaný za abatyše Isidory Konstancie Roudnické z Březnice (26. 8. 1722–13. 11. 1731) není převýšen knížecí korunou, ale kolem štítu jsou písmena K. S. G. N. H. P. (Konvent svatého Jiří na Hradě pražském).²¹ Signet z roku 1742 má opět štít převýšený knížecí korunou, kromě toho je ještě zdobený rozvilinami.²²

V této souvislosti je třeba zmínit, že erb se znamením kříže se také objevuje na znaku svatojiřských abatyší. Ten je čtvrcený se srdečním štítkem. V prvním a čtvrtém poli je znak kláštera s jezdeckou figurou sv. Jiří, do druhého a třetího pole je umístěn osobní znak abatyše. Srdeční štítek nese heroldský kříž. Ostrowski popisuje erb kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě jako alianci. Heraldicky vpravo je štít s křížem převýšený korunou s fimbriemi, levý znak s jezdeckou figurou sv. Jiří je podložen berlou.²³

Konventní pečeti kláštera benediktinů v Břevnově

Břevnovský klášter je nejstarší mužskou řeholní institucí v Čechách. Byl založen roku 993 pražským biskupem sv. Vojtěchem (†997) a knížetem Boleslavem II. Pobožným (†999).

19 Národní knihovna v Praze, sign. Ms XIV A 17, fol. 1v. Iluminaci s trůnicí abatyší, doprovázenou skupinou řeholnic a přijímající kodex z rukou dominikána Koldy z Koldic, bylo několikrát publikováno. V nedávné době např. Benešová, Klára (ed.): Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310. Praha 2010, s. 476.

20 NA, AZK, inv. č. 2619, kart. 26 – 29. 1. 1691.

21 NA, AZK, inv. č. 2593, č. 86, kart. 23 – 11. 9. 1725.

22 NA, AZK, inv. č. 2594, č. 214, kart. 25 – 24. 4. 1742.

23 Ostrowski, J.: Erby zrušených klášterů řádu sv. Benedikta v Čechách, s. 48–49.

Na konventní pečeti břevnovského kláštera, jsou vyobrazeni oba patroni středověkého kláštera – sv. Vojtěch a sv. Benedikt.²⁴ Zasvěcení břevnovského kláštera těmto světcům je v kronikách zaznamenáno již v roce 1045, na listinách od roku 1261.²⁵ Konventní pečeť má typický okrouhlý tvar o velikosti 60 mm. V pečetním poli sedí heraldicky vpravo sv. Vojtěch v kasuli, s mitrou na hlavě, v levé ruce má berlu, pravou rukou žehná a je označen zkratkou SA (*Sanctus Adalbertus*). Vlevo sedí sv. Benedikt v opatském oděvu, v pravé ruce drží berlu, v levé ruce knihu řádových pravidel a je označen písmeny SB (*Sanctus Benedictus*). V opise, provedeném kapitálou s unciálními prvky, je uvedeno: S. BREVNOVeN . mONASTeRII. [obr. 5] Vznik pozděně románské konventní pečeti klade Stehlíková do třicátých let 13. století, kdy břevnovské opatství získalo právní imunitu a soudní pravomoc na svých panstvích.²⁶ Navrženou dataci opírá i o formální rozbor pečeti, především o užití torďovaných sloupků na trůnech. Patrně první zpráva o použití konventní pečeti pochází z roku 1260, její otisk se však nedochoval.²⁷ První skutečně doložený exemplář konventní pečeti byl přivěšen na listině z roku 1312.²⁸

Tento typ pečeti se používal až do husitských válek. V roce 1420 byl břevnovský klášter vypálen a zničen. Opat se s řeholní komunitou uchýlil do Broumova. Od této doby se také opat břevnovsko-broumovského kláštera tituluje jako *abbas brevnoviensis in Braunau*, tedy jako opat břevnovský na Broumově. V dobách husitských nepokojů došlo pravděpodobně ke ztrátě či zapomenutí původního románského typáře, neboť v roce 1436 se již objevuje nový druh konventní pečeti, té první však velice podobný.²⁹ V literatuře byl mylně považovaný za první typ konventní pečeti

- 24 Dobner, Gelasius: *Monumenta historica Bohemiae*, VI., Praha 1785, VI, tab. II; Stehlíková, Dana – Sommer, Petr: *Krypta kláštera v Břevnově*. Praha 1985, s. 3; Stehlíková, Dana: In: *Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově*, Praha 1993, s. 44–45, č. k. IV/03; Stehlíková, D.: *Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů*, s. 175–177, č. k. 1.; Stehlíková, Dana: In: Bartlová, Milena (ed.): *Svatý Vojtěch. Tisíc let svatovojtěšské tradice v Čechách*, katalog. Praha 1997, s. 77, č. k. 6; Stehlíková, Dana: *Středověké pečeti se sv. Vojtěchem ve střední Evropě*, in: *Svatý Vojtěch, Sborník k miléniu*. Praha 1997, s. 133–134, obr. 279 na s. 135; Baštecká, Lydia: *Pečetě do roku 1526 ve fondech náchodského archivu. Stopami dějin Náchodska* 7, 2001, s. 120, obr. na s. 123; Baštecká, Lydia: In: *Pečeti a pečetidla východočeských archivů a některých muzeí 1226–1620*, katalog, Šimek, Tomáš (ed.), Praha 2008, s. 292–295, č. k. 1013, 1015–1016, 1018–1020, 1022–1024; Oulíková, P.: *Sfragistické památky benediktinského řádu*, s. 384, kat. č. VII.6.
- 25 Naposledy se k otázce patrocinia břevnovského kláštera vyjádřil: Kubín, Petr: *Založil břevnovský klášter opravdu sv. Vojtěch? In: Jarošová, M. - Lomičková, R. (eds.): Ora et labora*, s. 27–40.
- 26 Viz autorčiny texty z roku 1993 a 1997 uvedené v poznámce č. 24.
- 27 Konventní pečeť byla přivěšena na listině vydané 19. 6. 1260. NA, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, inv. č. 46.
- 28 NA, AZK, inv. č. 640 – 6. 1. 1312. Stehlíkovou uváděné roky 1291 a 1292, jakožto první doložení břevnovské konventní pečeti, vznikly nepochopením regestu z Katalogu listin Archivu české koruny. Roky 1291 a 1292 se ve skutečnosti vztahují k inzertům, napsaným veřejným notářem 1. 9. 1341. K těmto listinám pak v roli svědků přivěsila svou pečeť kapitula pražská, kapitula vyšehradská a konvent břevnovského kláštera. Srov: Koss, Rudolf: *Archiv Koruny české 2. Katalog listin z let 1158–1346*. Praha 1928, s. 38–39, č. 38; s. 42–43, č. 44. Originály těchto inzertů najdeme – NA, fond Archiv České koruny (dále AČK), inv. č. 228 – 1. 9. 1341; NA, AČK, inv. č. 230 – 1. 9. 1341.
- 29 Baštecká, L.: *Pečetě do roku 1526 ve fondech náchodského archivu*, s. 120.

broumovské, datovaný rokem 1512.³⁰ Tato pečeť se od předchozí liší pouze drobnými detaily a dokládá snahu o právní kontinuitu kdysi slavného břevnovského kláštera. Reliéf pečetního pole je však mělký, oba světci sedí na jednodušších trůnech a již nejsou označeni zkratkami svých jmen. Drobné změny se týkají i popisu, který zní: S BREWNOWIENSIS MONASTERII. Tento typ pečeti se pravidelně vyskytuje od roku 1436 až do roku 1541. Dochovala se více jak desítk exemplářů.³¹ Zcela mimořádně je na listinách z roku 1542 a 1566 přivěšena opět konventní pečeť prvního typu.³² Existence pozdně románského typáře konventní pečeti je v benediktinském vlastnictví připomínána až do roku 1950.³³

Šedesátými lety 16. století začíná řada konventních pečeti, na nichž se uplatňuje heraldické znamení. V pořadí již třetí typ konventní pečeti břevnovského kláštera se dochoval na dvou otiscích z roku 1560.³⁴ V obou případech byli vydavateli listiny Jan III. Chotovský z Chotova (1553–1575), opat kláštera břevnovského a na Broumově, probošti a konvent benediktinských klášterů v Břevnově, Rajhradě a Polici. Zatímco pečeť opatská vznikla prakticky kombinací hagiografického a znakového typu³⁵, pečeť konventní je čistě znaková. V pečetním poli je ostrev, doprovázená z obou stran dvěma růžemi. Stylově se hlásí do pozdní gotiky. Tomu odpovídá i užití gotického minuskulního písma ve špatně čitelném popisu, který pravděpodobně zní - s. [conventus?] brewnoviensis. Okrouhlá pečeť o průměru 25 mm byla zhotovena z přírodního vosku, chráněném voskovou miskou a přivěšená na pergamenovém proužku.

V pečetním poli se, dle mého názoru, nepřilíší šťastným způsobem propojuje znak břevnovského opata a konventu, ze kterého se uplatnily pouze růže. Břevno

30 Např. Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 181–182, č. 26, obr. 11 na s. 192 (plus další citované autorčiny práce).

31 První doložený otisk je uložen v: Moravský zemský archiv Brno, fond E 6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 2 – 21. 3. 1436. Dále především otisky ze SOkA Náchod, publikované L. Bašteckou. Srov. Baštecká, L.: In: Pečeti a pečetidla východočeských archivů, s. 294–295, č. 1018–1020, 1022–1023. Další exempláře lze dohledat ve fondech Národního archivu.

32 NA, fond Benediktini – klášter Břevnov, Praha Benediktinské arcidiocetství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově (dále ŘBB), inv. č. 266 – 9. 6. 1542; SOkA Náchod, fond Cech tkalcovský Police nad Metují, inv. č. 1 – 1566.

33 Např. Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 177, č. k. 1 (Typář se měl podle svědectví ThDr. F. Jedličky ztratit po roce 1950, tedy po násilném zabrání kláštera tehdejšími komunistickým režimem.) Pečetidlo se náhle objevilo v červenci 2014 v aukci na portálu Aukro.cz a bylo vydraženo za 56 889 Kč. Novým majitelem stal český sběratel. Viz: <http://archiv.aukro.cz/pecetidlo-brevnovskeho-klastera-12-13-stoleti-i4417447235>.

34 NA, ŘBB, inv. č. 270 – 28. 10. 1560; NA, ŘBB, inv. č. 271 – 28. 10. 1560. Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 182, č. k. 29, obr. 12 na s. 193 (zde uveden jako druhý typ břevnovské konventní pečeti).

35 V pečetním poli štit se znamením ostrve, nad štítem polopostava sv. Vojtěcha s mitrou na hlavě, s modelem kostela v pravé ruce a s berlou v levici. Sv. Vojtěch se na pečeti objevuje jako zakladatel břevnovského kláštera a zároveň jako jeho spolupatron. Srov. Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 182–183, č. k. 30, obr. 14 na s. 194 (V popisce chybně uvedena jako pečeť opata Martina Korýtky.)

v podobě ostrve se třemi osekanými suky používali na svých znacích břevnovští opati. Ostrev připomíná legendu o založení břevnovského kláštera, kdy ji našli u studánky společně kníže Boleslav II. a sv. Vojtěch. Konventní znak měl na štítu buď heraldické břevno se třemi růžemi, nebo tři břevna, přičemž na prostředním jsou vyobrazeny tři růže.

V této podobě jsou oba znaky doloženy přibližně od konce osmdesátých let 14. století. Nacházejí se na několika památkách, spojených s osobou opata Diviše II. (např. plenář sv. Markéty, rukopis uložený v Rajhradě, opatův náhrobník).³⁶ Trojici růží na kosmém břevnu kromě toho identifikoval Václav Hájek z Libočan na praporci sv. Vojtěcha, použitým v bitvě u Chlumce.³⁷ Je otázkou, proč byl na třetí typ konventní pečeti zvolen právě tento motiv, když měl konventní znak více jak sto padesát let ustálenou podobu. Že nešlo pouze o jakýsi „nezdařený“ exemplář nového typáře, dokládá další typ konventní pečeti (již čtvrtý typ), doložený roku 1580, který nechal zhotovit v novém uměleckém duchu opat Martin II. Ratibořský z Pravdovic, zv. Korýtko (1575–1602).³⁸ Pečeť z červeného vosku je otisknuta do voskové misky. Má okrouhlý tvar o průměru 28 mm. V pečetním poli spatřujeme stejný znak se znamením ostrve a dvěma růžemi. Ze stylového hlediska se však již plně hlásí k renesanci. V opise, provedeném humanistickou majuskulou, se dočteme: S. CONVENTVS : BREWNOWIENSIS. [obr. 6] Touto pečeti se uzavírá řada pečeti označených v opise jako pečeť břevnovského konventu. Následují pak konventní pečeti broumovské.

Konventní pečeti kláštera benediktinů v Broumově

Příchod benediktinských mnichů na Broumovsko je spojen s vládou Přemysla Otakara I., který roku 1213 daroval broumovský výběžek břevnovským benediktinům. Před rokem 1322 tam vzniklo proboštství podřízené Břevnovu. Jeho dějiny proto s Břevnovem úzce souvisejí. Těsně před vypálením břevnovského kláštera husity se břevnovský opat s větší částí komunity uchýlil do opevněného Broumova. Od té doby se představený kláštera tituluje sice stále jako opat břevnovský, avšak se sídlem na Broumově. Toto označení nalezneme v listinách, jejichž vydavatelem byl buď pouze opat, nebo opat společně s příslušnými konventy, přibližně od druhé poloviny 16. století. Ve sfragistickém materiálu se objevuje až za opata Jana Bena

36 Pokorný, Pavel R.: Počátky znaku břevnovského arcioopatství. In: Heraldická ročenka 1993, s. 66–70. (Autor v tomto článku reviduje některé poznatky V. Ryneše a D. Stehlikové.)

37 „Uzřel lid všecken štít zlatý a přeseň štrychy černé a uprostřed štrych bílý široký a na něm tři růže červené.“ Srov. Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, (ed. Jan Linka). Praha 2013, s. 419.

Ke znaku sv. Vojtěcha srov. Ryneš, Václav: Růže a veslo. Z osudů atributů sv. Vojtěcha biskupa. In: Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství roč. 2, č. 4, 1969, s. 377–392; Pokorný, Pavel R.: Po stopách znaku sv. Vojtěcha. In: Heraldická ročenka 1997, s. 3–7.

38 NA, fond Maltéžští rytíři - české velkopřevorství, inv. č. 2928 – 25. 1. 1580. Pečeť je přivešena k listině společně s pečeti opata Martina II. Ratibořského z Pravdovic, zv. Korýtko.

I. Falka z Falkenbergu (1621–1646).³⁹ První pečeť označená výslovně jako S. CONVENTV / BRAVNOVIENSIS (pečeť broumovského konventu) je doložena otiskem z roku 1636.⁴⁰ Pečeť má oválný tvar (26 x 24 mm), zhotovený z červeného vosku a chráněný dřevěným pouzdrem. Pečetní obraz představuje kombinaci hagiografického a znakového typu pečeti, jak ji používali břevnovští opati od druhé poloviny 16. století až do dvacátých let 17. století (Jan III. Chotovský z Chotova, Martin II. Ratibořský z Pravdovic, zv. Korýtka, Wolfgang Selender z Prošovic). V pečetním poli spatřujeme štít se znamením konventu – tři kosmé pruhy, na prostředním pruhu tři růže. Nad štítem je polopostava sv. Václava ve zbroji, s knížecí korunou na hlavě. V levé ruce drží korouhev s vyobrazením orlice, která zasahuje do opisové části. Pravou rukou jakoby světec přidržoval štít. Znázornění sv. Václava navazuje na středověkou tradici, kdy je na konventních pečetích – nejen benediktinských klášterů – zachycen patron klášteřa. Ten nemusí být vždy totožný s patronem klášterního chrámu, jako je tomu v případě Broumova. Zdejší klášterní chrám je zasvěcen sv. Vojtěchu, zatímco celý konvent stojí pod ochranou sv. Václava.

Podobný typ pečetního obrazu najdeme i na tzv. velké pečetí broumovského konventu, který nechal pravděpodobně pořídit opat Augustin Jeroným Seifert z Löwenthalu (1652–1663). První známý, avšak špatně dochovaný otisk, je přivešen na listině z roku 1660.⁴¹ Pečeť má osmiboký tvar (33 x 27 mm), je zhotovena z červeného vosku a chráněná dřevěným pouzdrem. V pečetním poli spatřujeme oválný štít se znamením broumovského konventu (tři kosmé pruhy, prostřední s třemi růžemi). Štít je umístěn do barokní zavíjené kartuše. Nad štítem je tentokrát poprsí (ne polopostava) sv. Václava. Patron klášteřa drží v pravé ruce korouhev, v levé palmovou ratolest. Opis provedený humanistickou majuskulou zní: + MAIVS . SIGILLVM . CONVE / NTVS . BRAVNOVIENSIS. [obr. 7]

Vedle této tzv. velké konventní pečeti začal broumovský klášter používat i nový typ běžně užívané konventní pečeti. Její podoba se dochovala na otisku z roku 1661, přivešeném společně s pečetí opata Augustina Jeronýma Seiferta z Löwenthalu na konfirmačním privilegiu pro poddané z Police.⁴² Pečeť má oválný tvar o velikosti 36 x 32 mm. Oválný štít s jedním kosmým pruhem a třemi růžemi v pečetním poli

39 Jan Beno I. Falk z Falkenbergu si nechal také udělat nový typ opatské pečeti. Ta je již pouze znaková. V osmiboké pečetí je umístěn oválný štít s břevnem (ostrvím). Štít je šikmo podložený berlou, nad štítem pak mitra s fimbriemi. Tato znaková pečeť je typická i pro pečetí následujících břevnovských opatů až po opata Tomáše Sartoria. Otmar Zinke a po něm další opati užívají tzv. alianční znak – heraldicky vpravo znak opatský (ostrev), vlevo znak konventní se třemi šikmými pruhy, na středním pruhu tři růže.

Pečeť opata Jana Bena I. Falka z Falkenbergu publikovala Stehlíková. Srov. Stehlíková, D.: Pečetí břevnovských a broumovských benediktinů, s. 184, č. k. 35. Pečetí dalších opatů jsou např. dochovány v řádovém archivu břevnovských benediktinů v Národním archivu.

40 NA, ŘBB, inv. č. 298 – 29. 9. 1636. D. Stehlíková, Pečetí břevnovských a broumovských benediktinů, s. 184, č. k. 36, obr. 16 na s. 195 (označeno jako druhý typ pečeti broumovského konventu).

41 NA, ŘBB, inv. č. 315 – 13. 7. 1660; NA, ŘBB, inv. č. 398 – 28. 12. 1739.

42 NA, ŘBB, inv. č. 316 – 29. 6. 1661.

poukazuje na znak broumovského konventu. Patron kláštera sv. Václav je na pečeti připomenut již jen knížecí korunou, umístěnou nad štítem. V opise je uvedeno SIGILLVM CONVENTVS BRAVNENSIS. [obr. 8]

Je zajímavé, že signet z roku 1708 nepřejímá jednodušší podobu posledně jmenované konventní pečeti, kterou bychom pro drobné rozměry pečetního prstenu spíše předpokládali, ale obraz spojující figurální motiv se znakem. V pečetním poli tak vidíme znak konventu a nad ním polopostavu sv. Václava s korouhví. V opise je uvedeno S : CONV : BR / ZEW : IN BR : - tedy konvent břevnovský na Broumově. Signet má osmiboký tvar o velikosti 15 x 12 mm.⁴³

Dvojice erbů (opatského i konventního) zůstávají pak na všech konventních i opatských pečetidlech a razidlech břevnovského arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty až do současné doby. Ikonografie sv. Markéty, patronky klášterního chrámu od raného novověku, se na sfragistických a heraldických památkách nijak neprojevila.⁴⁴

Závěr

Pro středověké kláštery bylo typické dlouholeté používání jednoho typu konventní pečeti, i když existují některé výjimky (v českých zemích např. Třebíč, Kladruby, Vilémov). V pečetním poli je zpravidla zobrazen světec či světki, jimž je klášter zasvěcen. Tak svatojiřský klášter používal od cca třicátých let 13. století do šedesátých let 16. století jeden typ konventní pečeti s jezdeckou figurou sv. Jiří. Sedící postavy sv. Vojtěcha a Benedikta zdobí první i mírně pozměněný druhý typ břevnovské konventní pečeti, používané rovněž od 13. století do poloviny 16. století. Vzácně se dochoval pozdně románský typář svatojiřského konventu. Existence pečetidla břevnovského kláštera ve vlastnictví břevnovských řeholníků je připomínána do roku 1950 (nově v soukromých rukách v roce 2014).

Pro novověký materiál je typické používání několika druhů pečeti. Kromě tzv. velké konventní pečeti (*sigillum maius*) se objevuje i pečeť menší. Otisky mají mnohem menší rozměry než ve středověku. Pro běžnější agendu se používá signet.

Zajímavá je otázka proměny pečetního obrazu v 16.–18. století. Benediktinky u sv. Jiří zůstávají po celou dobu věrné zobrazení patrona klášterního chrámu i celého konventu. Pouze na signetu se uplatňuje heraldický motiv heroldského kříže. Situace břevnovsko-broumovského kláštera je poněkud složitější. Po určitém „intermezzu“ ve druhé polovině 16. století, kdy se objevuje znaková pečeť s břevnem v podobě ostrve, doprovázené dvěma růžemi, používá řeholní komunita, sídlící ve skutečnosti v Broumově, od druhé čtvrtiny 17. století pečeť s vyobrazením sv. Václava (patrona broumovského kláštera) a konventního znaku. V postatě jde o kombinaci hagiografického typu pečeti se znakovou. Stejný typ byl převzat i na

43 NA, ŘBB, k. 46, sign. Lit. A. XIV, fasc. IV, N. 8 – 17. 5. 1708.

44 Tento příspěvek vznikl s podporou projektu NAKI: DF 11P010V V007: Kultura a umění benediktinského řádu ve střední Evropě 800–1300 (2011–2015).

tzv. velkou pečeť broumovského konventu, doloženou od poloviny 17. století do poloviny 18. století. Společně s velkou pečeti byl pořízen i nový typ běžně používané konventní pečeti, jenž v podstatě pouze zjednodušuje předcházející obraz. V pečetním poli je nad štítem s konventním znakem svatováclavská koruna místo světcova poprsí. Signet se v drobných rozměrech kupodivu vrací ke složitější kombinaci znaku a poprsí sv. Václava.

Opisy obou pozdně románských konventních pečeti jsou provedeny kapitálou s unciálními prvky. Gotická minuskula je použita na znakové pečeti břevnovského kláštera, doložené roku 1560. Na mladších pečetích až do 18. století se uplatňuje typická humanistická majuskula.

Přípevnění pečeti k diplomatickému materiálu, ať ve středověku či v novověku, nevykazuje žádné zvláštnosti oproti dobové praxi. Středověké pečeti jsou k pergamenovým listinám buď zavěšené, či přivěšené na pergamenovém proužku nebo hedvábných nitích. V pozdním středověku a raném novověku jsou otisky chráněné voskovou miskou, od 17. století dřevěným či kovovým pouzdem. K pergamenu jsou přivěšeny na hedvábných či konopných nitích. Stále častěji se však setkáváme s pečeti přitištěnými k papírovým listinám či listům, a to buď přitištěné pod papírovým krytem, nebo bez krytu. V novověkém diplomatickém materiálu již důsledně neplatí, že v koroboraci zmíněné přitištění pečeti odpovídá skutečnému způsobu pečetení. Otisk pečeti mohl být přivěšen i přitištěn. Pečeť také není jediným ověřovacím prostředkem právního aktu. K pečeti se připojuje i podpis. Ve většině případů se konventní pečeť nachází na jednom dokumentu společně s pečeti představeného kláštera. Ve středověku je pečeť zhotovena z přírodního vosku, v novověku z vosku červené barvy.

Die Konventsiegel der St. Georg und Břevnover Klöster in Prag

Der Beitrag beschäftigt sich mit Siegeln von ältesten Benediktinerklöstern in Böhmen – Benediktinerinnenkloster St. Georg auf der Prager Burg und Benediktinerkloster in Břevnov. Für die mittelalterlichen Klöster war typisch, langjährig einen Typus des Konventsiegels zu benützen, obwohl auch einige Ausnahme existieren (in böhmischen Ländern z. B. Třebíč, Kladruby, Vilémov). Im Siegelfeld wird meistens Heilige oder Heiligen, denen Kloster geweiht wird, abgebildet. Das St. Georg Kloster benützte schon seit 30. Jahren des 13. Jahrhunderts bis 60. Jahren des 16. Jahrhunderts ein Typus des Konventsiegels mit St. Georg Reitfigur. Sitzende Figuren von St. Adalbert und St. Benedikt zieren auch den ersten und wenig Abänderungstypus des Konventsiegels, die auch seit 13. bis Hälfte 16. Jahrhunderts benützt werden.

Für Material aus der Neuzeit ist typisch, einige Siegelarten zu benützen. Ausser dem s.g. grossen Konventsiegel (*sigillum maius*) wird auch kleinerer Siegel erschienen. Für kurrente Agenda wird Signet benützt.

Die Benediktinerinnen bei St. Georg lassen auf Konventsiegeln bis zu Klostersaufhebung 1782 die Abbildungen des Patrons der Klosterkirche und des ganzen Konvents. Nur auf Signet wird heraldischer Motiv eines Heroldkreuzes zur Geltung gekommen. Situation des Břevnov-Braunauer Klosters ist mehr kompliziert. Nach bestimmtem „Intermezzo“ in zweiter Hälfte 16. Jahrhunderts, wenn der Wappensiegel mit Balken in Ronnform, begleitet von zwei Rosen, erschienen wird, benützt die Ordenskommunität mit Sitz in Braunau, seit 2. Viertel des 17. Jahrhunderts Siegel mit St. Wenzel Abbildung (Patron des Klosters Braunau) und Konventwappen.

Der gleiche Typus wurde auch für den s. g. grossen Siegel des Braunauer Konvents, benützt seit Mitte 17. Jahrhunderts bis Mitte 18. Jahrhunderts, übernommen. Gleichzeitig mit grossem Siegel wurde auch ein neuer Typus des oft benützten Konventsiegel, der fast nur vorheriges Abbild vereinfacht, angefertigt. Im Siegelfeld ist über den Schild mit Konventwappen die St. Wenzel-Krone statt Brustbild des Heiligen. Signet kehrt sich in kleiner Dimension zur komplizierten Kombination vom Wappen und St. Wenzel Brustbild zurück.

Convent seals of the Saint George and Břevnov monasteries in Prague

The paper deals with the convent seals of the oldest Benedictine monasteries in Bohemia – those of Benedictine nuns at Saint George in Prague Castle and of Benedictine monks in Břevnov. It was typical for medieval monasteries to use one type of convent seal for a long period of time. In the seal field, there are usually depicted patron saint or saints of the respective monastery. The Saint George monastery, therefore, used one type of convent seal with equestrian figure of Saint George from circa 1230s to 1560s; sitting figures of Saint Adalbert and Saint Benedict are portrayed both at the first and at the second, slightly different type of Břevnov convent seal, used as well from the mid-13th to the mid-16th century.

A use of several types of seals is typical for early modern period. Apart from the major convent seal (*sigillum maius*), there appeared also a smaller seal, and the current agenda was sealed with the so-called signet.

The Benedictine nuns at Saint George left the portrayal of patron saint of their convent church at the convent seals until the dissolution of the Order in 1782, only signet bore a heraldic motif of a herald cross. The situation in Břevnov-Broumov monastery was, on the other hand, more complicated. After a certain intermezzo in the latter half of the 16th century when a symbol seal with a stave in a fesse and raguly, and with two roses was used by a monastic community in Broumov, the seal with a portrayal of Saint Wenceslas (a patron saint of Broumov monastery) and with the convent coat of arms was used since the second quarter of the 17th century.

Inscriptions of both late Romanesque convent seals were made by capital script with some uncial script elements. Gothic minuscule script was used on a symbol seal of the Břevnov monastery, documented in 1560. Younger seals till the 18th century bear a typical humanist majuscule.